

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בעיה"ק צפת

ע"י הרה"ג

ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום ב' פרשת עקב | י"ג מנחם אב תש"פ

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

השי"ת סיבב והננו בימים הללו בעיר הקודש צפת תבנה ותכונן, והיות ו'פותרחין בכבוד אכסניה' רצינו להרחיב הדיבור בענין עיר הקודש צפת.

הזכרת שמות ערי ארץ ישראל מסוגל לקדושה ושמירת המצוות

בספה"ק מבואר שהדיבור סביב ענין ערי ארץ ישראל מוליד קדושה בלב האדם, כמ"ש בחת"ס פרשת ואתחנן עה"פ 'ושמעת ישראל ושמרת לעשות כאשר דיבר ה' אלקי אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש', וצ"ע שאין תחילת הפסוק מקושר לסופו, וכי מפני שהקב"ה דיבר לתת לך ארץ זבת חלב ודבש לכן תשמע ותשמור לעשות המצוות? והרי חז"ל אמרו שלא להיות כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, וכי זהו טעם שמירת תורה ומצוות כדי לקבל ארץ זבת חלב ודבש?

ובראשונים מבואר דברי חז"ל בגמ' שבת דף פ"ח שבמעמד הר סיני היה כפיית הר כגיגית, כפיה זו היתה מתנת ארץ ישראל, כי א"י היתה מותנה בכך שישמרו תורה ומצוות, ולאחר חורבן בית המקדש הראשון באו יהודים ליחזקאל הנביא וטענו שכבר סר מהם הכפיה הזו, לאחר שכבר הוגלו מארץ ישראל, ובאמת באותו דור חזרו וקבלו את התורה מאהבה, בימי אחשורש.

ועפ"ז נמצא שכל עוד שהם יושבים בארץ ישראל אי אפשר לומר 'מודעא רבא לאוריתא', אף שזה ככפיית הר, מ"מ מתנת א"י מחייבת אותם לשמור תורה ומצוות, רק לאחר שיצאו מא"י היה להם טענה שאין מתנה ואין תנאי.

ועפ"ז היה שייך לפרש הפסוק הזה, ושמעת ישראל ושמרת לעשות, כיון שדיבר לתת לך ארץ זבת חלב ודבש, והמתנה הזו כופה אותך לקיים מצותיו.

אך עדיין צריכין אנו למודעי שהרי כבר גילה הבעש"ט שכל פסוק בתורה הוא נצחי, ואיך אפשר לפרש פסוק זה, גם בשעה שאין יושבים בארץ ישראל, בפרט לאחר שכבר קבלו התורה מאהבה גם בלי מתנת א"י ובלי שום תנאי כלל, איך אפשר לפרש הפסוק הזה בימינו?

וביאר החת"ס שמשנה רבינו מדבר לבני ישראל ב'משנה תורה' ומזכיר הרבה פעמים את המתנה של ארץ ישראל ואת מעלותיה, ובפרט בתחילת פרשת עקב מאריך מאד בפרטי שבח א"י, כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינית ותהמת לצאים בבקעה ובהר: ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם לא תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומחרייה תחצב נחשת.

מה ראה משה רבינו להרחיב הדיבור בשבחה של א"י? וביאר החת"ס וזלה"ק: 'והוא לסגולה נפלאה כי הזכרת הארץ המקודש מוליד קדושה בלב השומע כמו בטומאה ולא ישמע על פיק, וכמו כל האומר רחב רחב [מגילה ט"ו]. כן ההיפוך בקדושה בהזכרת ארץ הקדושה ואנשי קודש, ועי' ריש ס' שפתי ישנים שחיבר ספרו בשביל זה שיזכרו על שפתותם הספרים ויהי' סגולה להתקדש, ואמר הקב"ה שכל כך יתקדשו כלל ישראל שאם ישמע שם ישראל ישמור ויעשה מצות ה'. וזהו ושמעת ישראל אם תשמע שם ישראל ושמעת בקולו ע"י הזכרת שם ישראל, ומסיים למשל כאשר דיבר ה' אבותיך לך ארץ זבת חלב ודבש בכל ענין וענין כדי שע"י ההזכרה יתוסף לך קדושה, ה"נ דכוותיה'.

כשם שאסור להזכיר שמות ע"ז וענייני היפך הטהרה, כך מדה טובה מרובה שע"י הזכרת שמות הצדיקים נשפע על האדם קדושה בלב. כי כשמזכיר שם רבי ישראל בן אליעזר בעש"ט זי"ע, או רבי ישראל מאיר הכהן הח"ח זי"ע, נכלל בשמותם כל עבודתם וטהרתם והשלמת נפשם רוח ונשמתם בקדושה נוראה, ועי"ז יזכה לשמור ולעשות מצוות ה'. וכמו כן בהזכרת שם ארץ ישראל הקדושה. ולזאת נשתדל לקיים הענין עתה לגבי עיר הקודש צפת תובב"א.

עיר צפת משובחת מכל ערי ישראל [מלבד ירושלים]

כתוב ב'חסד לאברהם' להגה"ק רבי אברהם אזולאי זי"ע זקנו של מרן החיד"א זי"ע, במעין ג' נהר י"ג, שעיר הקודש צפת הוא חשובה ומעולה יותר מכל ערי ארץ ישראל, [אף שהוא עצמו היה אב"ד בעיר חברון] עד כדי כך שהוא מרבה לדבר בשבח עיה"ק צפת יותר מעיה"ק ירושלים. וכתב החת"ס בשו"ת, יו"ד סי' רל"ד שאסור לשמוע שיש עיר בארץ ישראל שהיא משובחת יותר מירושלים עיה"ק, וכדכתיב 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים', זה המקום אשר בחר ה' אלקיך לשכון בה, ולכן צריך לשמוע כל דברי החסל"א לגבי שאר ערי ישראל שצפת היא משובחת מכולם, מלבד עיר הקודש ירושלים.

סוד מירון צפת וטבריה, ת"ת למעלה, נצח ימין והוד שמאל למטה

וכתב החסל"א שג' ערי הגליל מירון צפת וטבריה מכוונים כנגד ג' הספירות תפארת נצח והוד. וכנודע שיש בנין של עשר ספירות, כמבואר ב'פתח אליהו', חסד בצד ימין בחי' אברהם, גבורה בצד שמאל בחי' יצחק, ותפארת באמצע כלול משניהם בחי' יעקב בחיר האבות. משה רבנו מרכבה למדת הנצח שהוא למטה בצד ימין, ואהרן הכהן מרכבה למדת הוד למטה בצד שמאל.

וכתב רבי אברהם כי צפת הוא בחינת נצח, ורמז לדבר כי שניהם בחשבון מספר קטן 22, [צפת עם הכולל] וכן טבריה היא בחינת הוד, שהוא במ"ק 19, כמספר הו"ד עם ג' אותיות והכולל במ"ק. ומירון הוא סוד תפארת, כלשון 'מרא דבשמיא' שמרמז על מדת התפארת. והרי שהם עומדים כמו סגול, וכן הוא ממש בחוש, כשעמד משה בהר נבו והסתכל לארץ ישראל היה עומד ופניו לצד מערב, וכשמתכלים מהר נבו מערבה רואים ממש כסדר הזה, מירון למעלה בחינת תפארת, צפת נצח בצד ימין, וטבריה הוד בצד שמאל למטה, וכנודע סוד נצח למעלה והוד למטה, לכן צפת על ההר וטבריה בעמק עד ים כנרת.

הקב"ה מאיר י"ג מדות הרחמים בעיר צפת

וכתב עוד שם שהקב"ה משפיע חסדים נפלאים מי"ג מדות של רחמים על צפת, כי צפת במ"ק 21 [בלי הכולל] שהוא בגימ' שם אהי"ה שם הכתר שבו מושרש מדות הרחמים, וכל הדר בה נוהגים עמו במדות הרחמים, ולפיכך היא עיר מקלט להרוצח בשגגה, כשגואל הדם רודף אחריו להורגו, הוא רץ לעיר צפת שהיא עיר מקלט ששולט בה מדת הרחמים. והביאור הפשוט כי הוד בצד הגבורה ונצח בצד החסד, ולכן הוא שומר על הרוצח שלא יוכלו להורגו.

העיר צפת מוכנת להשיג בה סתרי תורה

עוד כתב לרמז כי צפת עם הכולל במ"ק 22 כמספר כ"ב אותיות התורה, ללמדנו שהעיר צפת מוכנת להשיג בה עומקי סתרי התורה, ולכן באו המקובלים לעסוק בה בתורת הנסתר, 'ואין אויר זך בכל הארץ כאוירה של צפת' ואם אוירא דארץ ישראל מחכים, אוירא דצפת יותר מכולם. ונזכיר שוב דברי החת"ס, שכל זה 'חוץ מירושלים' עיה"ק כנ"ל. וכ' שמפני שכתב החסל"א כך, באו צדיקי חוץ לארץ כשעלו לא"י לעיר צפת, ועזבו את קדושת ירושלים, ומחמת זאת רעשה הארץ כמה פעמים בעיר צפת, כי קנאת ירושלים עשתה זאת על שנתיישבו בצפת ולא בירושלים. וכתב שכשבאו אליו הגה"ק רבי ישראל משקלאוו זי"ע ועוד חכמים, להתייעץ עמו לפני עלייתם לא"י, ואמר להם שיתיישבו בירושלים שהיא הגבוהה מן הכל.

ע"כ הזכרנו מדברי החסל"א לכבוד העיר צפת, שיש בה קדושת כ"ב אותיות התורה, ומאירים בה מדות הרחמים, ואוירה מחכים ביותר. ועוד שהיא עיר מקלט להציל את הרוצח ממות לחיים.

הסתכלותו של משה רבינו המשיך חכמה באוירה דא"י, ובצפת ביותר

ועתה נזכיר מש"כ הגאון מרוגצ'וב זצוק"ל בספרו 'צפנת פענח' על הרמב"ם בהל' תרומות פ"ג, שהסיבה שלא נכנס משה רבינו לארץ ישראל ואמר לו הקב"ה 'רב לך', שכל מעשיו הם נצחיים, ואם היה הוא נכנס לא"י ובונה את ביהמ"ק לא היו שולטים אויבים במעשי ידיו של משה ולא היה יכול לשפוך חמתו על עצים ואבנים ואזי היו בני ישראל בסכנה גדולה ח"ו, כי כל מעשיו של משה הוא ענין נצחי.

וכתב שזהו הטעם שאוירא דארץ ישראל מחכים, כי משה רבינו על ההר ואמר לו הקב"ה להסתכל על ארץ ישראל, וכיון ששלטה כאן ראייתו של משה רבינו, שהיא ראייה נצחית לעולם ועד, עדיין בזו השעה יש השפעת ראייתו של משה רבינו באוירה דא"י, וכן מבואר בירושלמי שבכל מקום שהסתכל משה רבינו בא"י, שם נתחייבו בתרומות ומעשרות.

וזה שאמרו חז"ל שמשה רבינו נהג טובת עין ונתן לישראל פלפולה של תורה אף שהקב"ה נתנה רק לו ולזרעו, 'נהג בה טובת עין', היינו שהאיר בעיניו הקדושים חכמת התורה ועמקות התורה בתורה שבעל פה, כמו כן כשיהודי בא לאויר א"י הוא נכלל בזה האויר שמשה רבינו עומד ומסתכל בו. וזהו האויר המחכים שזוכה לאור חכמת פלפולה של תורה. ואם אמרנו שבצפת יש אוירא דא"י ביותר, היינו שכאן היה לו למשה 'צפיה' חזקה מאד, וישבו כאן המקובלים והשיגו על ידה כל סודות התורה. מרן האריז"ל זי"ע לימד כאן את מהר"ח בתקופה קצרה סדר השתלשלות כל העולמות העליונים והחתונים. כל זה בזכות הסתכלותו של משה רבינו.

העיר צפת היא עיר מקלט, לדעת הכפתור ופרח איננה קדש, אלא אחת ממ"ב ערי מקלט

והנה יש לעיין בדברי החסל"א שכתב שצפת היא עיר מקלט, מהיכן המקור לדבריו. כי הנה נודע שהיו ששה ערי מקלט מרכזיים, שלשה בתוך א"י בצד המערבי של הירדן, וג' בעבר הירדן המזרחי והלא הם כתובים בפרשת ואתחנן, בצר

במדבר, גולן בבשן וכו', וג' ערים שהיו בארץ ישראל לא הוזכרו בתורה, רק ביהושע פרק כ כתוב שהפריש יהושע ג' ערי מקלט בא"י חברון בהר יהודה, שכם בהר אפרים באמצע א"י, וקדש בגליל בהר נפתלי. ואלו הם ג' ראשי ההרים שבארץ ישראל כנודע שבמרכז א"י יש אשדות הפסגה הנופלים מזרחה לכנרת ולירדן, ויש אשדות הפסגה היורדים מערבה, והוא הגליל המערבי והר הכרמל היורד עד הים, וראשי ההרים במרכז א"י הלא הם חברון בערי יהודה, שכם בהרי שומרון, וקדש בארץ נפתלי, כאן בארץ נפתלי שאנו נמצאים כאן, כאן יש עיר מקלט שלישי, והרי שלא הוזכר צפת, רק חברון שכם וקדש, ובכפתור ופרח כתוב שמהלך יום מצפת צפונה, שם הוא קדש בהר נפתלי. וכתב שהיה מטייל בארץ ישראל להתהלך לארכה ולרחבה, וכתב ש'קדש' הוא מרחק יום הליכה מצפת. הרי ש'קדש' לחוד ו'צפת' לחוד, וא"כ עדיין לא מצאנו מקור שצפת היא עיר מקלט.

אמנם עדיין יתכן שצפת היא עיר מקלט, לא מהששה הגדולים אלא מ'ארבעים ושתיים עיר' שהם גם ערי מקלט, וכמ"ש בגמ' מכות שאלו הם קולטים רק לדעת, כשהרוצח יודע שהוא הגיע לערי מקלט, לעומת הששה הנ"ל שהם קולטין אותו אף שלא לדעת. וא"כ יתכן שבאן בהר נפתלי היו עוד ערי מקלט ואחד מהם צפת.

ובספר יהושע פרק כא כתוב שנפתלי נתן ג' ערים ללוויים, 'וממטה נפתלי את עיר מקלט הרצח את קדש בגליל ואת מגרשה ואת חמת דאר ואת מגרשה ואת קרתן ואת מגרשה ערים שלש, ובספר 'ארץ חיים' להג"מ רבי חיים סתהון זצוק"ל מצפת, כתב לאור דברי החסל"א הנ"ל שיש לשער שהעיר צפת הוא עיר קרתן.

צפת המוזכר בספר שופטים איננה צפת זו, אלא בדרום א"י

ובאמת שיש בספרי הנביאים עיר אחרת שנקראת צפת, אבל זו לא העיר צפת הזו. הוזכר בספר שופטים [א,יז] והוא בדרום ארץ ישראל בין באר שבע לארץ פלשתים, שם קיבל שמעון את נחלתו, ובאו שבט יהודה לסייע לשבט שמעון וגרשו את הכנעני וישב צפת, והחרימוהו וקראו שמה 'חרמה', אינו זה הצפת שלנו כאן בצפונה של ארץ ישראל. כי זה בטוח שעיר זו היא בארץ נפתלי שהרי אנו רואים כאן למטה את הכנרת, והפסוק אומר 'נפתלי שבע רצון מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה', שקיבל את הים כנרת בדרומה שהוא מקום בקעת גנוסה. ואין זה הצפת בדרומה של א"י המוזכר בספר שופטים. אלא י"ל שהיא עיר מקלט שנקראת בשם 'קרתן'.

דעת הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע שצפת היא 'קדש' מג' ערי מקלט הגדולים

אמנם יש בידינו קבלה מהרה"ק רבי פינחס קאריצער זי"ע, [באמרי פינחס] 'כשקיבש הרב ליסע לארץ הקודש, דיבר שרצונו מאד לישב בעיר מקלט, כיון שהיא קולטת את הרוצח יכולים להחבא שם, והוא זכרונו לברכה שמע שצפת טוב"ב היא קדש עיר מקלט המוזכר בספר יהושע'.

מה שביקש להתחבא בעיר מקלט כרוצח, צריך להבין דבריו הק' והרי מעולם לא הרג ח"ו מה לו להתחבא, וכנודע שהיה חכימא דיהודאי, ואולי הכונה לאור האמור לעיל שיש המשכת י"ג מדות של רחמים בעיר צפת, יכולים להחבא שם מכוחות הדין.

ובכלליות נודע מש"כ בספה"ק 'אוהב ישראל' פרשת מסעי, שבבחינה מסויימת כל מי שעושה חשבון הנפש ורואה שעדיין לא תיקן חטא עץ הדעת, הרי הוא בבחי' 'מכה נפש בשגגה' שהרי זה החטא הביא מיתה לעולם ואם לא תיקן חלקו בזה החטא, נמצא שגרם מיתה לעולם.

הצדיקים שעסקו בתיקון חטא עץ הדעת הוטמנו בערי מקלט

וכתב שהתיקון הוא ע"י מצות קריאת שמע שיש בפסוק ראשון ו' תיבות כשש ערי מקלט, ואליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר, אלו הם מ"ב תיבות דפרשת ואהבת, שעי"ז יש לנו עיר מקלט בכל יום ויום. וגם במשה רבינו כתוב 'ושמתי לך מקום', לך דייקא, ומבואר בכתבים שזה משום שהרג את המצרי, אף שאין לנו עסק בנסתרות, אבל רואים שגם צדיקי אמת יש בהם ענין התחבאות בעיר מקלט, וכן אברהם אבינו היה גר בחברון ויצחק ויעקב גם דרו שם, בכתוב לגבי יעקב כשבא לחברון 'אשר דר שם אברהם ויצחק', היינו משום אותה סיבה אשר דרו שם אברהם ויצחק לתקן חטא עץ הדעת, כנודע מהזה"ק שכל אחד מאבות"ק תיקן שליש מאותו חטא, ולכן חיו וגם נקברו בחברון שהוא עיר מקלט, כדין המכה נפש בשגגה ולא מת הכה"ג בחייו, הרי הוא נקבר בעיר מקלט, ולמדו 'וישב בה' אפילו בקבר.

וכן יוסף הצדיק נקבר בשכם שגם הוא עיקר מקלט. כי הצדיקים שמתקנים חטא עץ הדעת יש בהם בחי' עיר מקלט. אברהם תיקן ענין עבודה זרה, יצחק ענין שפיכות דמים, ויעקב בחי' גילוי עריות שהיה שלם בקדושה, כמ"ש כוחי

וראשית אוני, ויוסף תיקן חלק הלשון הרע שהיה בחטא עץ הדעת, ולכן היה לו שייכות בענין זה, כמ"ש 'ויבא יוסף את דבתם רעה', כנודע שהצדיק יורד לאותה המדה שהוא צריך לתקן אותה. וכן הרה"ק רבי פינחס'ל שכנודע תיקן מדת האמת בעולם, לתקן השקר שבאותו החטא, ולכן ביקש לבא לא"י ולגור בצפת שהיא עיר מקלט, ולהחבא שם.

וכתב להדיא שם שצפת היא עצמה קדש המוזכר בספר יהושע, שלא כדברי ה'כפתור ופרח' שהוא מהלך שעה מכאן. ונמצאנו למדים שהעיר צפת איננה משאר מ"ב ערי מקלט, אלא עיר מקלט גדול שהוא קולט אפילו שלא לדעת ולכן ביקש לבא לכאן ולהתחבא, לקבל השפעת קדושת המקום שיש בו י"ג מדות של רחמים.

המקור הראשון שצפת היא עיר מקלט

המקור הראשון בכל ספרי קודש שמזכיר שצפת היא עיר מקלט, הוא רבינו יצחק בן אלפרה, מסוף תקופת הראשונים מאתיים שנה לפני רבינו החסל"א, וכתב מכתב לתוניסיה לרבינו שמעון דוראן זצוק"ל, ובנו רבינו שלמה בן שמעון דוראן שהוא בעל שו"ת הרשב"ש, זה המכתב נכתב בשנת ה'ר"א, חמשים שנה לפני גלות ספרד, במדינות אשכנז כבר החלה תקופת האחרונים, ובמדינות ספרד עדיין נמשכו דורות הראשונים אז. ורבי יצחק מספר לוי שהוא היה בארץ ישראל והלך מעיר לעיר, ומספר לו כל מה שראה כאן.

וכן כתב בהמשך דבריו: 'ומשם הלכנו לכפר יקוק', ומשם עלינו לעיר צפת ואומרים שהוא עיר מקלט וכל החכמים בוחרים להקבר שם'.

וכנודע שעוד הרבה לפני תקופת מקובלי צפת, עוד משנת ה'ש' כבר היתה צפת מיושבת בתושבים רבים, וכמו שהעיד האריז"ל על הר בצפת שקבורים בו 'כפליים כיוצאי מצרים' של אנשים קבורים שבאו לצפת להקבר שם.

'וסמוך לשם כפר מירון, שם הלל ושמאי ורבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו, והרבה חכמים שם, כולם נקראו בשמות'.

רבינו יצחק בן אלפרה הוא המקור הראשון לפני 580 שנה שהעיר צפת היא עיר מקלט. אך לא גילה שזוהי 'קדש בהר נפתלי', שזאת גילה לנו הרה"ק רבי פינחס'ל קאריצער.

אין להוכיח מלשון הקינות 'כהן צפת' כי בבית שני לא גרו הלויים בערי מקלט

אחת הקינות בת"ב פותחת ב'איכה ישבה חבצלת השרון', שם הולך ומונה כל כ"ד משמרות כהונה, וביניהם מזכיר 'כהן צפת', ולכאן אפשר להביא מכאן אסמכתא על צפת שהיא עיר מקלט שהרי כהנים היו מתגוררים בדרך כלל בערי הלויים, וא"כ נמצא שצפת הוא מערי מקלט.

אמנם הגר"ק שליט"א בהל' שמיטה ויובלין פי"ג מפקפק בזה, כי קינה זו מתארת את החורבן של בית שני, ובאותה תקופה כבר לא הקפידו כהנים לגור דווקא בעיר מקלט, ולכן אין להוכיח מדברי רבי אלעזר הקליר שהזכיר 'כהן צפת'.

כפי חשבון מרחק הווה בין חברון לשכם, ובין שכם לקדש' מוכרח שצפת היא קדש

והנה באמת יש סימוכין גדולים לדברי רבי פינחס'ל קאריצער שכאן בצפת הוא קדש בהר נפתלי, ולא כדברי ה'כפתור ופרח' שהוא מהלך יום מכאן לצד צפון.

כי אי' בגמ' עה"פ 'ושילשת את גבול ארצך' שצריך שיהיו ערי מקלט משולשים, שהרווח בין חברון לשכם צריך להיות שווה כמו הרווח שבין שכם לקדש בהר נפתלי, וכן מגבול הדרומי של א"י צריך להיות כמרחק הווה שבין חברון לשכם, וכן מקדש עד גבול הצפוני של א"י. והרי שא"י נחלקת בד' רובעים שווים, מדרום עד חברון אחת, מחברון עד שכם שתיים, משכם עד קדש שלש, ומקדש עד צפון ארבע. וכ"כ הראב"ד. אבל מדברי הרמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ז לא מוכרח שצריך שיהיה המרחק בין גבול הדרומי לחברון ובין גבול הצפוני לקדש שווה כמרחק זה, שרק כתב שיהיה בין חברון לשכם ובין חברון לקדש מרחק שווה. כן כתב בספר 'לחם יהודה' לרבינו יהודה עייש זצוק"ל, וכן ב'מעשה רוקח' הספרדי.

וא"כ נתיי ספר ונחזי, נביא מפה ונמדוד ועי"ז נוכל לדעת היכן הוא 'קדש בהר נפתלי', כשמודדים מהר חברון עד הר שכם בקו אוירי יש 78 קילומטר, וכשמודדים משכם עד קדש של הכפתור ופרח, יש 101 קילומטר אוירי, והרי אי אפשר לומר כן, כי לכו"ע צריך שיהיו המרחק שווה בין חברון לשכם ובין שכם לקדש. אבל לדברי רבי פינחס'ל קאריצער שכאן בצפת הוא קדש בהר נפתלי, ניחא, כי כשמודדים משכם עד צפת יש 80 קילומטר, והרי צפת היא עיר גדולה, ויתכן

ב המכתב מובא בספר 'יוחסין' לרבינו אברהם זכותא, סוף מאמר ה'.

ג הוא כפר 'חקוק' בימינו, שם גילה האריז"ל מקום מנוחת חבקוק הנביא. ו

שמגבול העיר יש מדויק 78, והרי שהמרחק שווה כמו בין חברון לשכם.

ובאמת כשמודדים מהגבול הדרומי עד חברון לפי אחת השיטות שהגבול הוא בהר צין בנגב, אז גם יהיה החשבון מדויק 78 קילומטר, וכדברי הרב"ד שגם בזה צריך להיות המרחק שווה.

ויש מדחים ראייה זו, היות ובגלותנו נתכווצה ארץ הצבי מבלי יושב, וא"כ יתכן שבדורות הקודמים היו 101 קילומטר בין חברון לשכם, או אפילו יותר, אלא ששם נתכווצה ארץ ישראל, וכמ"ש בגמ' ר"ה 'ארץ צבי כתיב בה' ושייך בה התכווצות והתרחבות, כאן פחות וכאן יותר, ממילא אי אפשר למדוד כפי המדידות של היום ולהוכיח משם היכן הוא קדש בהר נפתלי, ויתכן שכן צדקו דברי ה'כפתור ופרח' ש'קדש בהר נפתלי' הוא מהלך יום צפונה מצפת.

אם קורין בה גם בט"ו מספק, איך יתכן שהיא עיר מקלט, והרי אין חומה לעיר מקלט?

והנה יש מפקפקים על היסוד הזה שצפת היא עיר מקלט, כי מבואר בספרי הקדמונים מלפני יותר מחמש שנה, שיש חמשה ערים שהם מסופקים אם הם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון וצריך לקרות המגילה ב"ד ובט"ו מספק, ואחת מהם היא צפת. כנודע שהבית יוסף בהיותו בצפת היה משבח את הקהילות שאפילו קראו בספר תורה פרשת 'ויבא עמלק' בברכות הן ב"ד והן בט"ו. ובימינו נהגו שלא לקרוא בתורה בט"ו. כך נ"ל.

וי"א שאין סיבת קריאת המגילה ב"ד ובט"ו משום צפת עצמה, אלא משום שרואים ממנה את כל עיר טבריה, כשעומדים בגובהה של צפת רואים עד הכינרת, ולכן דינה כ'נראה' לטבריה.

וטבריה גם קורין בה י"ד וט"ו, אף שידוע שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, יצאה טבריה משום שבצד אחד הים כנרת הוא חומתה, ויש ספק אם דין הים כחומה. וכיון שצפת וטבריה נראים זה עם זה, נראה אע"פ שאינו סמוך נדון כמותו, ולכן צריך לקרוא המגילה גם בצפת ב"ד ובט"ו.

ואף ש"א שער מסופקת אין בה דין סמוך ונראה, כמבואר במ"ב. הני מילי כשיש ספק אם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אבל טבריה בוודאי מוקפת מימות יהושע, אלא שהוקפה חומה רק בג' צדדים, והצד הרביעי הוא הים כנרת. וא"כ אולי בספק זה כן נאמרו דין סמוך ונראה.

סוף דבר שטבריה וצפת הם מסופקים וקורין בהם מגילה ב"ד ובט"ו. וא"כ הוה תרתי דסתרי לכל מה שדברנו עד הנה, כי מבואר בגמ' מכות דף י' 'עירות הללו אין עושין אותה כרכים גדולים' שאין עושין כרך עיר מקלט, ובמשנה למלך [פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש, ה"ח] פירש שאסור שיהיה לעיר מקלט חומה כלל! ואם נאמר שצפת היא עיר מקלט הרי מוכרח שלא היה לה חומה, וא"כ מה מקום להסתפק בה בדין מגילה בט"ו?

ובערוך לנר שם נחלק על דעת המשנה למלך ופירש 'עירות הללו אין עושין אותה כרכים גדולים', אין הכוונה שלא יהיה לה חומה, אלא שלא יהיו כרכים גדולים מאד. אמנם לדעת המשנה למלך צ"ע איך שייך לומר שצפת היא עיר מקלט כשלגבי מגילת אסתר אנו דנים אותה כמי שיש לה חומות?

קבע הרב"ז שקורין בחברון רק ב"ד, מאחר שהיא עיר מקלט שאין בה חומה

וכבר שאלו כן לפני רבינו הרב"ז לגבי העיר חברון, שגם דנו אותה במגילת אסתר כעיר מסופקת וקורין בה ב"ד ובט"ו, משום ספק מוקף חומה מימות יהושע בן נון. והרי מפורש בספר יהושע פרק כ' שהעיר חברון היא העיר מקלט המרכזי שבהרי יהודה, והרי אין עושין לה חומה? ואכן כך מסקנת הרב"ז שאין צריכין לקרוא בה ביום ט"ו, כי מה שהיא עיר מקלט סימן ברור הוא שלא הוקפה חומה מימות יהושע בן נון, וקורין בה רק ב"ד בלבד.

אמנם לגבי צפת לא דיבר הרב"ז, ויתכן שזאת משום שהספק של צפת אינו מחמת עצמה אלא מדין 'נראה' לטבריה כנ"ל.

פרצו חומותיה כדי לעשותה עיר מקלט

ובספר 'משנת יוסף' לרבינו רבי יוסף ליברמן שליט"א תירץ בפשטות, שאף אם נאמר שצפת בוודאי היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אעפ"כ אם יש דין שלא יהיה לעיר מקלט חומה, בוודאי פירקו אח"כ את החומה כשקבעוה לעיר מקלט. כי איזה איסור יש שלא לפרוץ חומות שהיו עומדים מימות יהושע בן נון. ולגבי מגילת אסתר דרשו חז"ל שאם היתה מוקפת חומה אע"פ שאין לה עתה חומה, דינה כמוקפת חומה וקורין בה בט"ו. ובזה מיושב הכל, כי בימי יהושע

יתכן שהיה לצפת חומה, ואח"כ בשקבעוה לעיר מקלט, פירקו את החומה, לדעת המשנה למלך שאסור שיהיה לה חומה. וצ"ע אם יש איסור לשבור חומת ערי ישראל, שהיא אחת מעשרה קדושות, קדושת ערי חומה שבארץ ישראל.

פירות נחלת נפתלי מתוקים מאד עד שמברכין על הפירות ופוטרין את הפת הטפל להן

לאחר שעסקנו בענין צפת אם היא עיר מקלט, ואם היא קדש או לאו, נזכיר עוד שלכל הדעות עיר צפת היא מארץ נפתלי, נחלת שבט נפתלי.

וכתוב בתרגום אונקלוס פרשת ויחי עה"פ [בראשית מט, כא] נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר, **נפתלי בארע טבא יתרמי עדביה ואחסנתיה תהי מעבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהון** גורלו וחלקו של נפתלי היא בארץ טובה המוציאה פירותיה, ויהיו מודים ומברכים שבט נפתלי על אלו הפירות. וזהו 'הנותן אמרי שפר'.

וצריך להבין מה נשתנו פירות שבט נפתלי שיהיו ראויים לברכה יותר מפירות של שאר שבטים, והרי כל פרי מארץ ישראל צריך לברך עליה מן התורה או מדרבנן.

וכתב בשיטה מקובצת בברכות דף מ"ד, וכ"כ בספר תולדות יצחק לרבינו יצחק קארו, ולפני כן בחידושי הריטב"א בברכות דף מ"ד, ושם בחידושי הרא"ה בשם מורו הגדול רבינו יצחק הלוי בן רבי שמואל¹, שכונת התרגום אונקלוס כי מבואר בגמ' שפעמים שאוכלים פרי מתוק מאד שצריך ללפת עמו לחם, ומברכין רק על הפרי ולא על הפת, כי הפת טפלה לפרי. אף שבדרך כלל כל המאכלים נטפלים אל הפת ומברכין על הפת ופוטרין הכל, יש יוצא מן הכלל בפירות גנוסר שמברך על הפרי ופוטר את הפת.

המקום שנקרא גנוסר הוא דרום מים כנרת, כאן למטה, צפונה לבית שאן, שם גדלים פירות מתוקים מאד, וכל שם ים כנרת הוא ע"ש אלו הפירות שהם מתוקין כקול הכינור, והם פירות המשובחים מאד מכל ארץ ישראל, וכמבואר שם בגמ' דף מ"ד שהיו האמוראים הולכים לשם ואכלו גוזמאות קדושות, וכמובן שהכונה בענין רוחני כמבואר בב"ח סי' ר"ח שע"י פירות ארץ ישראל נשפע קדושה עליונה מהשכינה הק', ומתיקות הפירות הם מניצוצי הקדושה שבהם. ומה שאמרו בגמ' שלזאת לא עשה הקב"ה פירות גנוסר בירושלים שלא יאמרו העולים לרגל 'אילו לא באנו אלא בשביל פירות גנוסר דיינו', מובן שאין הכונה לתאות הבהמיות אלא להתעלות הרוחנית ע"י הניצוצין הקדושים שבמתיקות הפירות, כי צריך לעלות לרגל בלתי לה' לבדו לקיים את המצוה, ולא לקנות מדרגות והשגות.

אבל בגמ' מסופר על רבי יוחנן שהלך לצפונה של א"י לאכול מאלו הפירות המתוקים. וכתוב בגמ' שהיו אמוראים שהרבו לאכול מאלו הפירות עד שנטרפה דעתם מרוב מתיקות, כלומר שלא היה להם כלים להכיל את הקדושה הנוראה מהארץ העליונה כנ"ל.

ולכן צריך להוסיף מליח לאלו הפירות, וגם פת יחד עם המליח, והרי שהמליח והפת טפלים לאלו הפירות, ולכן מברכין רק על הפירות ופוטר את הפת.

ועפ"ז מבארים רבוה"ק הנ"ל דברי התרגום, נפתלי יוכל לברך על פירותיו ובכך יפטור את הפת, מרוב מתיקותם המופלגת, וקדושתם הנוראה.

פירות נחלת נפתלי מקדימין להתבשל ומברכין עליהן שהחיינו

ובספר צרור המור לרבינו אברהם סבא מגולי שפניא זצוק"ל, ביאר בפשטות את דברי התרגום הנ"ל, ע"פ דברי רש"י 'נפתלי אילה שלוחה' שארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה, שהשמש זורחת כאן באופן מיוחד מאד שע"ז נגמרין פירותיה להתבשל לפני כל שאר הפירות. והרי כשרואים פרי חדש מברכין שהחיינו, נפתלי הוא זה שמביא לראשונה את הפירות לשוק ועל ידו היו מברכין שהחיינו, וזה שאמר התרגום שעל פירותיו מודין ומברכין.

בזוה"ק וכתבים כתוב שברכת הנהנין לפנייה, הוא מדאורייתא, וקשה שבגמ' מבואר שהוא מדרבנן

הרה"ק מקוץ'גלוג זצוק"ל היה בארץ ישראל בשנת תרצ"ה, והיה ביום ל"ג בעומר במירון, וכתב בח"א סי' כ"ז דבר פלא, כי הנה מהרח"ו זי"ע מונה מצות ברכת הפירות כמצוה דאורייתא, והוא פלא שהרי בגמ' ברכות דף ט"ו מסקינן דברכת הפירות מדרבנן, ורק ברכת המזון הוא דאורייתא, [לגבי ברכת מעין שלש, יש מחלוקת] ולא רק במהרח"ו כן, אלא כבר בזוה"ק פרשת עקב כתוב להדיא שברכת הנהנין שקודם האכילה הוא חיוב מדאורייתא, לכאן הוא סתירה בין הלכה וקבלה.

ד לכאן זה המקור הראשון לפירוש זה, ולפלא שבדורות אחרונים ייחסו ביאור זה לרבינו אפרים זלמן מרגליות מבראד זצוק"ל בספרו 'שם אפרים'. ועי' בחומש תורה תמימה.

וכתב ב'ארץ צבי' שבשבתו במערת הרשב"י נתעורר ליישב הסתירה בדרך פלפול וקבלה ביחד. כי בפרק כיצד מברכין מבואר קל וחומר לחייב בברכת הנהנין לפנייה מן התורה, שאם כשהוא שבע הוא מברך כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת, כשהוא רעב על אחת כמה וכמה, [ועי"ש בפני יהושע ובמה שהשיב עליו הצ"ח] ולכא"ו מצד ק"ו זה, היה צ"ל כל ברכות הנהנין חיוב מדאוריתא. ומה שאמרו בגמ' בדף טו שהוא מדרבנן, משום שיש פירכא לקל וחומר זה. והוא ע"פ מש"כ בספר החינוך בפרשת עקב טעם לברכת המזון שהיא מן התורה חיוב לאחר האכילה, מאי שנא מברכת התורה שהיא מן התורה חיוב לפני הלימוד תורה. וביאר כי התורה היא הארת השכל, וכמ"ש בהקדמת האגלי טל שהשכל מתענג בלימוד התורה, השכל הוא נשמה אלקית שהוא רואה את הנולד ולכן מברכין עוד לפני הלימוד בשמחה רבה כמו שכבר נהנה. משא"כ המאכל שהוא מעשה כמו שעושה בהמה, בהמה אינה רואה את הנולד, ולכן מברכין מן התורה רק כשהוא שבע ולא כשהוא רעב.

ולפי דברי החינוך יש לנו פירכא על הקל וחומר הנ"ל, כי אדרבה רק כשהוא שבע הדין נותן שיברך, שכבר שבע, אבל כשעדיין לא אכל, אין ענין שיברך יותר.

לכל אדם ברכת הנהנין מדרבנן לפנייה, אך לצדיקים וחסידיים המקדשין אכילתו, הוא מדאוריתא, שאין הק"ו מופרך להם

ועפ"ז ביאר הקויד'גלאווער כי ע"פ נגלה, אנשים פשוטים עוסקים באכילתו במעשה כמו בהמה, ולכן רק לאחר המאכל מחויבין מן התורה, אבל צדיקים כרשב"י וחבריו, האריז"ל וחבריו, מהרח"ו וחבריו, שהם באים בסוד ה' ויודעים שאין האכילה מעשה בהמה ח"ו, אדרבה היא עבודה גדולה וקדושה עד מאד, כי ע"י אכילתו של ישראל נעשה יחוד קוב"ה ושכינתיה אפין באפין, וכמ"ש הרה"ק רבי יצחק ערמא זצוק"ל בספרו 'עקדת יצחק' בפרשת ויחי 'אין מסיחין בדברי תורה בשעת הסעודה, שלא יקדים התורה שמצותה בקנה, לעבודת האכילה שמצותה בושט', כי יש עבודה קדושה באכילה, וכמ"ש בגמ' שרבי אבהו אכל פירות גנוסר המתוקים עד שהזבוב היה מחליק מעל בשרו מרוב שומן, ופירש ב'ערוגות הבושם' שאותו יצר הרע הנקרא זבוב, לא היה לו שום גישה לרב אבהו, בזכות חלקי הקדושה שהשפיעו עליו ע"י אכילת פירות גנוסר. כשאוכלים באופן כזה, אין חילוק בין אכילה ללימוד התורה, ואם בתוה"ק מברכין לפנייה יש קל וחומר אמיתי גם על האכילה שהברכה לפנייה תהא מן התורה מדין ק"ו. ולכן כתבו בזוה"ק ומהרח"ו שאכן ברכת הנהנין לפנייה מן התורה. כי פעולה הנעשית ע"י אור השכל, יש בה ענין של 'רואה את הנולד' וכבר שבע מתחילתה בשלימות.

ובזה מיושב הכל יפה, כי בפסק הלכה מדובר בפשטות לרוב אנשים, כפי מדרגתן אין עדיין חיוב דאוריתא לברך על המזון קודם האכילה, אבל להבאים בדרכי החסידות בסוד ה', בוודאי נהנין מתחילה כי רואה את הנולד, השפעת השכינה הק' שבתוך המאכל, תשפיע עליו אור זיו שכינתו ית', וכבר מעתה מברך לפנייה בשמחה.

בתרגום אונקלוס כתב שמברכין על פירות נפתלי, שרשב"י הוא מרא דאתרא בחלקו, ולדעתו מברכין לפנייה מן התורה

עפ"ז כתב ב'ארץ צבי' שהיות והר נפתלי מתחיל מכינרת עד צפת והר מירון, כל זה ארץ נפתלי, ושם הוא אתרא דרשב"י, והרי באתרא דמר הלכה כמותו אף שבשאר מקומות אין הלכה כמותו, וכמ"ש בגמ' שבת שבמקומו של רבי אליעזר בלוד היו מחללין שבת אפילו על מכשירי מילה, אף שרבים חולקים עליו, וכמו כן כדאי הוא רשב"י שהוא מרא דכל גליל העליון והוא סבר שברכת הנהנין לפנייה הוא דאוריתא.

ולכן כתב התרגום אונקלוס שבחלקו של נפתלי יהיו מברכין על פירותיו, ועליו אמר הכתוב 'הנותן אמרי שפר', כי רשב"י עתיד להיות מרא דאתרא בהר נפתלי, ולדעתו ברכת הנהנין מן התורה. כמ"ש בזוה"ק פרשת עקב. כך דרש בהיותו כאן במירון ל"ג בעומר שנת תרצ"ה.

שבחו של נפתלי שלא נמשך אחר מתיקות הפירות לשכוח התורה ח"ו, אלא אכלם רק למלאות חשבון הברכות ותיקון הניצה"ק

דבר פלא מצאנו בספר 'נפתלי שבע רצון' להרה"ק רבי נפתלי הערץ גינזבורג זצוק"ל [לפני 300 שנה] ושם בפרשת ויחי מפרש את הפסוק הזה 'נפתלי שבע רצון', כי יעקב אבינו מדבר משבחו של נפתלי, שאף שנפל לחלקו במקום שגודלים פירות מתוקים מופלגים, הרי היה שייך להיות עמהם מה שנעשה עם עשרת השבטים שנמשכו אחר הנאות עוה"ז, כמ"ש בגמ' שבת שהיה להם פירות מתוקים מאד, ויין דפרוגיתא וכו', וזה גרם להם לירידות קשות ונוראות, השותים במזרקי יין וכו' וכו', וזה גרם להם להגלות עד לחלח וחבוה.

ובגמ' מסופר על רבי אלעזר בן ערך שנקלע לשם, ולאחר שאכל מפירותיהם המתוקים, פתח ספר תורה ובמקום לקרוא 'החודש הזה לכם' קרא 'החרש היה ליבם', עד שבקשו עליו רחמים וחזר למדרגתו הראשונה כמעייין המתגבר. הרי

שהמשכה אחר הנאות עוה"ז יכול לגרום שכחת התורה.

והרי שגם שבט נפתלי עומדים בסכנה זו שלא להמשך אחר פירות המתוקים כקול הכינור, ועל זאת משבח יעקב אבינו, 'נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר' אע"פ שנפל חלקו בפירות מתוקים, הרי הוא נותן אמרי שפר, פותח ספר תורה וקורא בראוי 'החודש הזה לכם'.

זהו סגולת ארץ נפתלי שאע"פ שיש כאן פירות מתוקים, אין סרים מאחרי ה', ולזאת באו צדיקים וחכמים לארץ זו, שאוירה מקדש מאד, עד שרבי יוחנן לא נתיירא מפירות גנוסר, אדרבה אכל מפירותיה וכתב תלמוד ירושלמי, אדרבה 'הנותן אמרי שפר'.

ומשה רבינו ברך את נפתלי מעין ברכתיו של יעקב אבינו, נפתלי שבע רצון, מלשון 'ומשביע לכל חי רצון', אבל 'ומלא ברכת השם', להשלים חשבון מאה ברכות בכל יום, כמ"ש 'מה ה' אלקיך שואל מעמך', אל תקרי מה אלא מאה, מאה ברכות ה' אלקיך שואל מעמך בכל יום. כמ"ש בשו"ע שבשבת ויו"ט יש להשלים החשבון בפירות, נפתלי אוכל מהפירות רק לשם שמים כדי 'למלאות' ברכת ה'... וכמעשה דהגרי"ז מבריסק שבהיותו בשווייץ ביקש מבעל המלון בשבת אחה"צ שיכין לו בננות לאכלם אחר מנחה. ואח"כ נתכבד בעליה 'לוי' בקריאת התורה דמנחה, אחר מנחה לא אכל את הבננות, והסביר לבעל המלון שהיו חסרים לו שני ברכות לחשבון מאה, וביקש להשלים ע"י בורא פרי האדמה ובורא נפשות, מאחר וכבדוהו בעליה לתורה, וברך לפניה ולאחריה, שוב אינו צריך בננות כלל. שאין שום צורך לבננות רק כדי 'ומלא ברכת השם'.

וכמו שהאריך ב'ערוגות הבושם' סוד כונת האמוראים באוכלם מפירות גנוסר, וזכו לגוף קדוש שנתגדל בקדושה וטהרה ע"י אור הנצה"ק שבאכילתן הקדושה, נפתלי שבע רצון ומלא ברכת השם.